

Ի կապակցություն Շվեդիայի խորհրդարանի քվեարկության՝ հունիս 11, 2008-ին վերաբերյալ չորս ներկա առաջարկների կոչ անող Շվեդիային ճանաչելու 1915 թվականի ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրության մեջ: Արտաքին գործերի կոմիտեն խորհուրդ է տվել մերժել առաջարկները՝ պատճառաբանելով «գիտնականների միջև անհամաձայնությամբ» և «հետագա ուսումնասիրությունների անհրաժեշտության»:

Հայոց ցեղասպանությունը (Մեծ Եղեռնը), որ ընդգրկել էր նաև ասորիներին, պոնտացի հույներին և Օսմանյան կայսրության բազմաթիվ այլ ազգերի՝ սկիզբ առավ ավելի քան ինն տասնամյակ առաջ՝ 1915 թվականին, սակայն որքան ավելի է շարունակվում այդ հանցագործության փաստի ժխտումը, այնքան ավելի մեծանում է խնդրի անհապաղ լուծման անհրաժեշտությունը: Ցեղասպանությունը, կամ «ոչնչացումը», ինչպես այն կոչեցին միջազգային լրատվամիջոցները և դիվանագիտական կորպուսը, միջազգային հանրության համար հստակ փաստ էր: 1918 թվականի Թուրքիայի պարտությունից մինչև Մուսթաֆա Քեմալի գլխավորությամբ թուրքական ազգայնական շարժումն ընկած կարճ ետպատերազմյան ժամանակահատվածում հայերի ցեղասպանությունը քննարկվում էր բացեիբաց: Թուրքական ռազմական դատարանները դատում էին «ռազմական հանցագործություններին» և «մարդկության դեմ հանցագործություններին» մասնակից քաղաքական և ռազմական առաջնորդներին: Մի քանի մեղադրյալ մեղավոր էին ճանաչվել և դատապարտվել էին մահվան կամ էլ ազատազրկվել էին: Գերմանիայի՝ Երկրորդ աշխարհամարտից հետո Գերմանիայի պե՛ս՝ ետպատերազմյան Թուրքիան էլ անցավ նման մի փուլ՝ Օսմանյան կայսրության մեջ փոքրամասնությունների հետապնդումների մասին ճշմարտությունը բացահայտվեց սարսափազդու մանրամասնություններով հանդերձ:

Սակայն գործընթացը երկար չտևեց: Թուրքական ազգայնական շարժման ուժեղացումը, և սուլթանի կառավարության ժխտումն իվերջո բերեցին ռազմական դատարանների լուծարմանն ու մեղադրյալների մեծամասնության ազատ արձակմանը: Այնուհետև մնացած գրեթե բոլոր քրիստոնյա բնակչությունը՝ հայեր, ասորիներ, հույներ՝ տեղահանվեցին հազարամյակներ իվեր իրենց պատկանող հողերից: Դատական փաստաթղթերի և արձանագրությունների մեծ մասն անհայտացավ, իսկ Թուրքիան ոտք դրեց Անատոլիայում և նրանից արևելք՝ Հայկական պատմական բարձրավանդակում հայոց գոյության բոլոր հետքերի ոչնչացման փորձերի շրջան:

Ինն տասնամյակ անց, մի անգամ «մոռացված» կոչված ցեղասպանությունն այլևս մոռացված չէ, և իրեն է գտնում ակադեմիական և քաղաքական շրջանակների աճող ուշադրությունը: Այն դիտվում է, որպես քսաներորդ դարի մնացյալ այլ զանգվածային սպանությունների նախատիպ: Հայերի հանդեպ հետապնդումները տարածվեցին նաև ասորիների, հույների, եզդիների և նույնիսկ քրդերի վրա: Բնակչությունը ենթարկվել էր ծավալուն «սոցիալական ինժեներիայի», ստիպողական տեղահանությունների և վերբնակեցումների միջոցով: Այսպիսով թուրքական իշխանությունները դարձան «Հայաստանն առանց հայերի» կարգախոսի իրագործողները, և չնայած հանցագործներին պատժելու՝ ամբողջ աշխարհին տված խոստումներին ու երաշխավորություններին, վերջինները խուսափեցին որևէ պատասխանատվությունից՝ կատարված հանցագործությունների համար: Այսօր Թուրքիան իրագործում է ցեղասպանության հերքման եռանդուն արշավ: Միջազգային հանրության, ներառյալ Շվեդիան, լուրջությունը և կրավորական դիրքը կարող են միայն օժանդակել և ողջունել այդ արշավը: Գիտնականների միջև կոնսենսուսի հասնելու կամ հետագա ուսումնասիրությունների անհրաժեշտության մասին բոլոր փաստարկները ձևական են: Եվրոպական որևէ խոշոր երկրի արխիվները կասկած չեն թողնում, որ համաշխարհային կոնֆլիկտի քողի տակ կատարված ոչնչացման կամպանիան տեղի է ունեցել: Ցեղասպանությունը մերժող փաստարկներն ունեն քաղաքական դրդապատճառներ և կապ չունեն պատմական փաստերի հետ: Դրանք նույնքան են ճշմարտանման, որքան Հոլոքոստը մերժող Ռոբերտ Ֆորայսոնի, Դեվիդ Իրվինգի, Ուլլիս Քարտոի և Էրնստ Ցյունդելի փաստակները:

Ռաֆայել Լեմկինը, որ 1940-ականներին ներմուծեց «ցեղասպանություն» եզրը և ՄԱԿ-ի՝ ցեղասպանություն հանցագործության կանխման և պատժման Կոնվենցիայի հիմնական հեղինակն էր, խորապես անհանգիստ էր հայոց աղետի և միջազգային հանրության կողմից տվյալ փաստի ճանաչման կամ, առնվազն՝ ցեղասպանության հեղինակ-մեղավորներին պատժելու փորձերի տապալումից: Վերջին ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որքան խորն էր նրան ցնցել արդյունավետ և ժամանակին միջամտելու միջազգային մեխանիզմի բացակայությունը: Նա մտահոգված էր նաև Իրաքում երեսնականների ընթացքում ասորիների հետապնդումներով և ջարդով: Ավելին՝ վերջերս Ուփսալայի համալսարանում անցկացված ուսումնասիրությունը հաստատում է, որ Շվեդիայի արտգործնախարարությունը և կառավարությունը, դեսպան Պյեր Գուստաֆ Ավգուստ Կոսսվա Անկարսվարդսի և ռազմական կցորդ Էյնար Վիրսոնի հաղորդումների միջոցով լավ էին տեղեկացված Օսմանյան կայսրությունում ընթացող ոչնչացումների մասին:

Այսօր Շվեդիան միջազգային մակարդակով առաջատար է համարվում մարդու իրավունքների բնագավառում: Շվեդ քաղաքագետների վրա է դրված այդ վարկի պահպանման, ինչպես նաև (ցեղասպանության) ցանկացած մերժման փոխզիջումներից հրաժարվելու պատասխանատվությունը: Շվեդական կառավարությունը պետք է փորձի օգնել Թուրքիային չննալու ինքնախաբեության ու պատաճառաբանությունների խավարում խարխափող

երկիր, այլ իր պատմությանն ու իրականությանը ուղիղ հայացքով նայող լավագույն ժողովրդավարական տիրություն դառնալ:

Այսօր Հայոց Եղեռնի, ինչպես և ասորիների և պոնտացի հույների ցեղասպանության մասին տվյալներն ու տեղեկությունն այնքան ընդարձակ են, որ ոչ մի լուրջ քաղաքագետ իրականում չի կարող ազնվորեն վկայակոչել ուսումնասիրությունների անբավարարությունը և անավարտությունը, որպես ցեղասպանության փաստը չճանաչելու արդարացում: Որակապես և քանակական առումով բավականաչափ ուսումնասիրված և հաստատված փաստը չճանաչելը կարող ժխտմանը համարժեք գնահատվել: Հետազոտողները կատարել են հայոց ցեղասպանության բացահայտման իրենց աշխատանքը: Այժմ եկել է քաղաքական առաջնորդների պատասխանատվության ամրագրման՝ աղետն ինչպիսին որ այն եղել է՝ կոչելու պահը:

Այս նամակի տակ ստորագրվածները որևէ կասկած չունեն համարելու, որ Օսմանյան կայսրությունում առաջին աշխարհամարտի ընցաքում քրիստոնյաների եւ այլ փոքրամասնությունների զանգվածային սպանությունները ցեղասպանություն էին: Եվ չնայած որ ուսումնասիրությունները պիտի շարունակվեն, եղած տեղեկությունն էլ անվիճելի է եւ պիտի այդպիսին էլ ճանաչվի:

Ադամ Ջոնս

Թղթակից-պրոֆեսոր, քաղաքագետ, բրիտանական Կոլումբիայի համալսարան, Օկլանդան, ԱՄՆ

Օքե Դաուն

Ազգաբանության թոշակատու պրոֆեսոր, Սթոլքհոլմի համալսարան, Շվեդիա

Ալեքս Գրոբման

Հրեական կյանքի և Բրեննի ինստիտուտների նախագահ

Ալեքսանդր Քիմենյի

լեզվաբանության պրոֆեսոր, Կալիֆոռնիայի պետական համալսարանի (Սակրամենտո, ԱՄՆ) ազգաբանության և աֆրիկյան լեզուների ամբիոն

Ալեքսիս Հեռ

գիտությունների թեկնածու, Քլարքի համալսարանի Հոլոքոսթի և ցեղասպանության ամբիոն, Սթրասբերի ընտանեկան կենտրոն

Ալֆրեդ Գրոսեր

թոշակատու պրոֆեսոր, քաղաքագիտության Փարիզի ինստիտուտ Վահագն Դադրյանի «Հայ ցեղասպանության պատմություն» գրքի նախաբանի հեղինակ (Փարիզ, 1996)

Ալֆրեդ դե Ջայաս

միջազգային օրենսգիտության պրոֆեսոր, Ժնևի դիվանագիտական դպրոց ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների կոմիտեի քարտուղարության նախկին ավագ իրավաբան ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների գլխավոր հանձնակատարի խնդրագրերի բաժնի ղեկավար «Փ.Ե.Ն. ինտերնացիոնալ» կենտրոնի նախագահ, Ռոման, Շվեյցարիա

Անատոլի Մ. Խազանով

Էռնեստ Գելնեռի անտրոպոլոգիայի պրոֆեսոր, Ունիսքոնսիսի համալսարան, Մեդիսոն, ԱՄՆ

Անդրեա Հուլթգորդ

Կրոնի պատմության պրոֆեսոր Էմերիտուս, աստվածաբանության ֆակուլտետ, Ուփսալայի համալսարան, Շվեդիա

Բրունո Շաուաթ

Ֆրանսերենի զուգակցված պրոֆեսոր, հրեական հետազոտությունների կենտրոն, Մինեսոտայի համալսարան

Չարլզ Էրիկ Բիվս

Անգլերեն լեզվի և գրականության պրոֆեսոր, Նորդհամփթոնի Սմիթի քոլեջ, Մասաչուսեթս

Քրիստին Փ. Շեռեր

խաղաղության հետազոտությունների պրոֆեսոր, Հիրոշիմայի համալսարան և Հիրոշիմայի խաղաղության ինստիտուտ, Հիրոշիմա, Ճապոնիա

Քլոդ Մուտաֆյան

Ավագ դասախոս և մաթեմատիկայի զուգակցված պրոֆեսոր, Փարիզ 13 համալսարան Վիլթանոգ

Պատմական գիտությունների թեկնածու, Փարիզ 1 Պանթեոն-Սորբոնի համալսարան

Դավիդ Գաուլթ

Պատմության պրոֆեսոր, Սյոդերթորնի համալսարան քոլեջ, Շվեդիա

Դեբորա Դվորակ

Հոլաքոստի պատմության պրոֆեսոր

Ղեկավար, հոլաքոստի և ցեղասպանության հետազոտությունների Ստրասլեր կենտրոն, Քլարքի համալսարան

Դիկրան Քույմջյան

Պատմության պրոֆեսոր, Հայկական հետազոտությունների ծրագրի ղեկավար,

Կալիֆորնիա նահանգի համալսարան, Ֆրեզնո

Դոնալդ Ի. Միլլեր

Գլխավոր ղեկավար, կրոնի և քավոլաքաջիական մշակույթի կենտրոն, Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարան

Դազլս Գրինբերգ

Պատմության պրոֆեսոր

Գլխավոր ղեկավար, տեսողական պատմության և ուսման Շոա Ֆաունդեյշն ինստիտուտի տառերի, արվեստի և գիտությունների քոլեջ, Լիվի գրադարան, Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարան

Էլիզաբեթ Ռ. Բաեր

Անգլերենի և ցեղասպանության հետազոտությունների պրոֆեսոր, ստ Փիթերի Գուստավուս Ադոլֆուս քոլեջ, Միննեսոտա

Էլեն Ջ. Քենեդի

Հոլաքոստի և ցեղասպանության հետազոտությունների կենտրոնի միջանկյալ ղեկավար

Կորդինատոր, Ցեղասպանության միջամտող ցանց, Միննեսոտա

Էրիկ Դ. Ուեյց

Մքնայթ համալսարանի արժանավոր պրոֆեսոր, պատմության ֆակուլտետի նախագահ

Ֆրանկլին Հյու Ադլեր

Գ Թեոդոր Միթաու նախագահ ԴեՈւիթթ Ուոլաս պրոֆեսոր, քաղաքական գիտությունների բաժին, Մաքալեստեր քոլեջ

Ջորջ Անդրեասյուուս

Քաղաքական գիտությունների պրոֆեսոր, Ջոն Ջեյ քրեական արդարության քոլեջի մարդու իրավունքների կենտրոնի վարիչ Նյու Յորքի Միթի համալսարան

Հայդի Արմբրասթեր

Դասախոս, հումանիտար առարկաների դպրոց, Սաութամփթոնի համալսարան, Բրիտանիա

Հելեն Ֆեյն

Ցեղասպանության հետազոտությունների գլխավոր վարիչ, Քենեդի կառավարության դպրոցի և միջազգային հարաբերությունների Բեյթեր կենտրոնի գործակից, Հարվարդի համալսարան

Հերբ Հիրշ

Քաղաքական գիտությունների պրոֆեսոր և խմբագիր, Ցեղասպանության հետազոտություններ և կանխում ԼԴազլս կառավարության դպրոցի և արտաքին հարաբերությունների Վիրջինիայի Քոմմոնվելթ համալսարան, Ռիչմոնդ

Իրվինգ Լուիզ Հորովից

Ռաթջերս, Նյու Ջերսի նահանգի համալսարան

Հաննա Արենդթ արժանավոր համալսարանի սոցիոլոգիայի և քաղաքական գիտության պրոֆեսոր Էմերիտուս

Ջեյմս Ի. Յանգ

Անգլերենի և հրեաբանության պրոֆեսոր, Մասաչուսեթսի համալսարան

Ջոն Կ. Ռոթ

Փիլիսոփայության Էդվարդ Ջ Սեքսթոն պրոֆեսոր Էմերիտուս

Հիմնադիր ղեկավար, ցեղասպանության, հոլոքոստի և հետազոտության կենտրոն, Քլերմոնթ Մկքեննա քոլեջ, Կալիֆորնիա

Քրք Ս. Ալիսոն

Օրագրապետ, մարդու իրավունքների և առողջության ծրագիր, հանրային առողջության դպրոց, Մինեսոտայի համալսարան

Քլաս-Յորան Կարլսոն

Պատմության պրոֆեսոր, Լուինդի համալսարան, Շվեդիա

Կոստաս Ֆրագիդիս

Քարտուղար, Էվզինոս Պոնտոս Ստոկհոլմ

Քրիստիան Գերներ

Պատմության պրոֆեսոր, Լուինդի համալսարան, Շվեդիա

Լարս Մ. Անդերսոն

Ավագ դասախոս, պատմության ֆակուլտետ, Ուփսալայի համալսարան, Շվեդիա

Լինդա Մ. Կուլֆ

Հոգեբանության պրոֆեսոր, Ուեբստերի համալսարան, Միսուրի

Մանուս Ի. Միդլարսկի

Միջազգային խաղաղության և կոնֆլիկտի լուծման Մովսես և Աննուտա Բեք պրոֆեսոր, Ռուջերսի համալսարան, Նյու Բրունսվիկ

Մարթա Մինոու

Կրթության ֆակուլտետի անդամ Ջերեմայա Սմիթ, կրտսեր պրոֆեսոր, Հարվարդի իրավագիտության դպրոց

Մայրլ Դոբրովսկի

Կրոնական հետազոտությունների պրոֆեսոր, Հոբարթ և Ուիլյամ Սմիթ քոլեջներ

Մայրլ Մանն

Պրոֆեսոր, սոցիոլոգիայի բաժին, Կալիֆորնիայի համալսարան, Լոս Անջելես

Նորման Նայմակ

Արևելյան Եվրոպայի հետազոտությունների Ռոբերտ և Ֆլորենս Մքոնել պրոֆեսոր, Ստանֆորդի համալսարան

Օմեր Բարթոլ

Ջոն Փ Բրքլունդ արժանավոր պրոֆեսոր, պատմության բաժին, Բրաունի համալսարան

Ուվե Բրինգ

Միջազգային օրենքի պրոֆեսոր, Շվեդիայի ազգային պաշտպանության ուսումնարան, Ստոկհոլմ

Փոլ Ա. Լիվայն

Հոլաքոստի պատմության ավագ դասախոս, կրթության ղեկավար, հոլաքոստի և ցեղասպանության հետազոտություններ, Ուփսալայի համալսարան, Շվեդիա

Ռաքել Հոդոդո

Վարչության նախագահ, Շվեդիայի ասորական միությունների համադրող կենտրոն

Ռաֆֆի Մոմջան

Նախագահ և գլխավոր ղեկավար, ցեղասպանության կրթության նախագիծ, Ման Ֆրանցիսկո

Ռեյմոնդ Քևորթյան

Պրոֆեսոր, Ինստիտուտ Ֆրանսե դե Ժեոպլիտիկ, Փարիզ 8 Ման-Դենիս համալսարան

Ռիչարդ Գ. Հովհաննիսյան

Հայկական և Մեռձավոր Արևելքի պատմության պրոֆեսոր, Կալիֆորնիայի համալսարան, Լոս Անջելես

Ռոբերթ Մելսոն

Կոհեն-Լեարի արժանավոր պրոֆեսոր, հոլաքոստի և ցեղասպանության հետազոտությունների Ստրասլեր կենտրոն, Քլարքի համալսարան

Ռոջեր Վ. Սմիթ

Պրոֆեսոր Էմերիտուս, Կառավարության ֆակուլտետ, Ուիլիամ և Մերի քոլեջ, Վիրջինիա
Նախկին նախագահ, ցեղասպանության գիտականների միջազգային ասոցիացիա

Ռոնալդ Գրիգոր Սանի

Սոցիալ և քաղաքական պատմության Չարլզ Թիլի կոլեգիատի պրոֆեսոր, Միչիգանի համալսարան
Քաղաքականության և պատմության պրոֆեսոր Էմերիտուս, Չիկագոյի համալսարան

Ռուդոլֆ Շոզեֆ Ռամել

Քաղաքական գիտության պրոֆեսոր Էմերիտուս, Հավաիի համալսարան

Սանդրա Թաթց

Ավստրալիայի հոլաքոստ և ցեղասպանության հետազոտությունների կենտրոնի ղեկավար

Սոլ Պ. Ֆրեդլանդեր

Պրոֆեսոր, պատմության բաժին, Լոս Անջելեսի Կալիֆորնիայի համալսարան

Շելլի Թենենբաում

Սոցիոլոգիայի պրոֆեսոր, ուսանողական ծրագրերի կորդինատոր, հոլաքոստի և ցեղասպանության
հետազոտությունների Ստրալեր կենտրոն, Քլարքի համալսարան

Ստեյվի Փեյն

Պրոֆեսոր Էմերիտուս, պատմության ֆակուլտետ, Ուիսքոնսինի համալսարան

Ստիվեն Լենարդ Ջեյքոբս

Ահարոն Արնոտ նվիրաբերումով հրեական ուսումնասիրությունների կենտրոնի նախագահ
Կենտրոնական հետազոտությունների գուգալցված պրոֆեսոր, Ալաբամայի համալսարան
Խմբագիր, Դը Փեյվերս օվ Ռաֆիել Լեմկին
Առաջին փոխնախագահ, ցեղասպանության գիտականների համաշխարհային ասոցացիա

Թեսսա Հոֆման

Սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու, սոցիոլոգիայի բաժին, Արևելյան Եվրոպայի հետազոտությունների
կենտրոն, Բեռլինի ազատ համալսարան

Տիգրան Սարուխանյան

Ցեղասպանության գիտականների համաշխարհային ասոցացիայի անդամ
Այցելու հետազոտող, Մեծ Բրիտանիայի Պաշտոնական արխիվներ
Համբողջորթ անդամ, Գոթինգենի համալսարան, Գերմանիա

Թուոմաս Սարտիկանինեն

Հետթեկնածուական գիտահետազոտող, Ֆինլանդիայի Ակադեմիա, Օրոյի Ակադեմիայի համալսարան,
համեմատական կրոնի ֆակուլտետ

Վահագն Ավետյան

Վարչության նախագահ, Շվեդիայի հայկական միությունների համադոլ կենտրոն
Գլխավորն խմբագիր, Armenia.org

Ուիլյամ Հիուիթ

Պրոֆեսոր, Հոլաքոստ ցեղասպանություն ծրագիր, Ուեսթ Չեսթ Փենսիլվենիայի համալսարան

Ուինթոն Հիգգինս

Հոլաքոստի և ցեղասպանության հետազոտությունների Ավստրալիայի ասոցիացիաների ղեկավար
Այցելու հետազոտող, միջազգային հետազոտությունների ինստիտուտ, Սիդնեյի տեխնոլոգիայի համալսարան

Վոլֆգանգ Գաստ

Գերմանիայի արտաքին գրասենյակի Հայկական ցեղասպանության պատասխանատուների խմբագիր

Յարի Աուրոն

Սոցիոլոգիայի պրոֆեսոր, սոցիոլոգիայի, քաղաքական գիտության և հաղորդակցության ֆակուլտետի
գլխավորող, Իսրայելի բաց համալսարան, Իսրայել, Երուսաղեմ

Յեհուդա Բաուեր

Պրոֆեսոր Էմերիտուս, Ժամանակակից հրեականության Հարման ինստիտուտ, Երուսաղեմի եբրայական
համալսարան

Իվ Թերոն

Պատմական գիտությունների թեկնածու, Փարիզ 4-Սորբոնի համալսարան, Փոլ Վալերի-Մոնթպելիե
համալսարան 3